

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร

อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

Development Guidelines of Jasmine Rice Production According to Good Agricultural Practices of Farmers in Thawat Buri District, Roi Et Province

อภิวัฒน์ จตุรัส (Apiwat Jaturat)¹ จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)² เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalerm Sak Toomhirun)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพทั่วไป สภาพการผลิตข้าว ความรู้และการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ปัญหาและข้อเสนอของเกษตรกรในการผลิตข้าว และความต้องการแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีและเป็นสมาชิกแปลงใหญ่ ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับสำนักงานเกษตรอำเภอธวัชบุรี ปีการผลิต 2561/2562 จำนวนทั้งหมด 240 ราย กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.37 ปี พื้นที่ปลูกข้าว 7.48 ไร่ ต้นทุนรวม 3,291.70 บาท/ไร่ พื้นที่ลุ่ม ดินร่วน ปนทราย อาศัยน้ำฝนในการทำนา เตรียมพื้นที่โดยการไถกลบตอซัง ปลูกข้าวหอมมะลิโดยใช้เมล็ดพันธุ์ในอัตราเฉลี่ย 19.26 กิโลกรัม/ไร่ ใช้วิธีการปลูกแบบหว่านข้าวแห้ง เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และเกษตรกรปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี โดยใช้แหล่งน้ำที่ไม่มีการปนเปื้อน คือน้ำฝน เกษตรกรมีปัญหาด้านตลาดการส่งออก และเสนอให้ควรมีการส่งเสริมการแปรรูปข้าวเพื่อสร้างมูลค่าข้าว และเกษตรกรต้องการให้หน่วยงานรัฐจัดทำคู่มือ สื่ออินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ส่งเสริมการตลาดและสนับสนุนงบประมาณเพื่อการลดต้นทุนการผลิต

คำสำคัญ ข้าวหอมมะลิ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี การส่งเสริมการเกษตร

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช apiwat.jat@mystou.net

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช artoom@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study general, rice production, knowledge and good agricultural practices, problems and farmer's offer and needs for extension. The population for this study was rice growers and members of large plots who registered farmers with the Thawat Buri District Agriculture Office, production year 2018/2019, total 240 cases. Assigned sample size by using Yamane formula and get the sample size of 150 people. Data was analyzed by using descriptive analysis and content analysis. The results revealed that most of the farmers were male with the average age of 54.37 years. The rice production area was at 7.48 Rai and the cost of production was 3,291.70 Baht/Rai. The area was a lowland and sandy loam. They relied on rainwater for farming, prepared the area by plowing the stubble, used and rice straw ploughing. The seed was used at an average rate of 19.26 kg/rai and used the dry sowing method. They had knowledge and follow good agricultural practices by using uncontaminated water sources, namely rainwater. They had problems in the export market and suggested that there should be a promotion of rice processing to create rice value. And they wanted agencies to produce manuals, internet media about the production of jasmine rice according to the standards of good agricultural practice, promote marketing and budget support to reduce production costs.

Keywords: Jasmine rice, Good agricultural practices, Extension

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

จังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 3.1 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.1 ของพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนมากเกษตรกรเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 จำนวน 2.5 ล้านไร่ และข้าวเหนียวพันธุ์ กข6 จำนวน 0.5 ล้านไร่ หรือปลูกข้าวมากที่สุดในอันดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ทะเบียนเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) เป็นการเพาะปลูกโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ปราศจากสารเคมีตกค้าง มีศัตรูพืชและจุลินทรีย์ปนเปื้อน ทำให้คุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของประเทศผู้นำเข้าและผู้บริโภคในประเทศ อีกทั้งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ด ประสบปัญหาศัตรูพืช วัชพืช และโรคพืช เข้าทำลาย เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยไฟ ตัวงดำ แมลงบัว โรครากเน่าโคนเน่า โรคใบไหม้ โรคไหม้คอรวง โรคขอบใบแห้ง วัชพืชประเภทกกทราย ผักแว่น หญ้านกสีชมพู หญ้าข้าวหนึก ผักปอดนา ผักเทียนนา ผักบุ้งเป็นต้น โดยที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช วัชพืช และโรคพืช ทำให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีมากเกินไป ความจำเป็น ส่งผลให้มีต้นทุนการผลิตที่สูง ทำให้ควรส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เพื่อยกระดับการผลิตข้าวคุณภาพดี โดยปฏิบัติตามหลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นระบบที่ป้องกันหรือลดความเสี่ยงของอันตรายที่เกิดขึ้นในสินค้า เกษตรและอาหาร

อำเภอธวัชบุรีมีพื้นที่เพาะปลูกข้าว 1.4 แสนไร่ คิดเป็นร้อยละ 6 ของพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด (ทะเบียนเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) อำเภอธวัชบุรีมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ได้รับรองตามมาตรฐาน GAP จำนวน 45 รายเท่านั้น (กรมการข้าว, 2558) อย่างไรก็ตามการนำแนวทางการผลิตตามระบบ GAP มาใช้มีข้อจำกัดหรือประเด็นที่เกษตรกรยังไม่เข้าใจในการนำไปปฏิบัติได้ และต้องทำให้เกษตรกรเกิดการยอมรับและเชื่อมั่นในระบบการผลิต โดยอาศัยหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชตามแนวทาง GAP (Good Agricultural Practice) เพื่อให้ผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุนและกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภคมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตรและไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยนี้มีความต้องการที่จะศึกษาและให้ความสำคัญกับการนำระบบการผลิตที่ดี ซึ่งคำนึงถึงความปลอดภัยแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค และผลผลิตได้มาตรฐาน ส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยตามระบบการจัดการคุณภาพด้วยหลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นระบบที่ป้องกันหรือลดความเสี่ยงของอันตรายที่เกิดขึ้นในสินค้าเกษตรและอาหาร และเกษตรกร โดยได้คัดเลือกพื้นที่ทำการศึกษาในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ คำนึงถึงความปลอดภัยและผลผลิตได้มาตรฐาน เพิ่มผลกำไรและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดให้ดีขึ้นและเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าวหอมมะลิ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาความรู้และการปฏิบัติตามมาตรฐานทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิในพื้นที่ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดร้อยเอ็ด
5. เพื่อศึกษาความต้องการแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากร คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวนาปี และเป็นสมาชิกแปลงใหญ่ ปีการผลิต 2561/2562 ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับสำนักงานเกษตรอำเภอดงขี้เหล็ก จำนวนทั้งหมด 240 ราย ใช้การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ของ ทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 ของประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยประสานงานกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำอำเภอ เพื่อชี้แจงรายละเอียดการวิจัยและขอความร่วมมือในการนัดหมายเกษตรกรเพื่อเก็บข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์มีการชี้แจงวัตถุประสงค์และความสำคัญของงานวิจัยให้แก่เกษตรกร แล้วทำการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ที่มีลักษณะคำถามทั้งแบบปลายปิด (Close-ended Question) และแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย 1) ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ 2) ตอนที่ 2 สภาพการผลิตข้าว 3) ตอนที่ 3 ความรู้และการปฏิบัติการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร 4) ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอของเกษตรกรในการผลิตข้าวของเกษตรกร และ 5) ตอนที่ 5 ความต้องการแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบ ความสมบูรณ์ของการตอบแบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.0 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.37 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จบประถมศึกษา มีแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.34 จ้างแรงงานเฉลี่ย 2.25 คน ใช้แรงงานในครัวเรือนและจ้างแรงงานทั้งสองอย่าง โดยใช้แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.42 คน จ้างแรงงานเฉลี่ย 2.33 คน มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 22.33 ปี มีประสบการณ์ในการทำนาข้าวตามมาตรฐาน GAP เฉลี่ย 1.45 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปลูกข้าวตามมาตรฐาน GAP มีอาชีพหลัก คือ เกษตรกร มีอาชีพรอง คือ รับจ้าง เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 7.48 ไร่ พื้นที่เป็นของครัวเรือนเฉลี่ย 5.54 ไร่ พื้นที่เช่าเฉลี่ย 7.33 ไร่ ใช้แหล่งเงินทุนของตนเอง มีต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ ได้แก่ ค่าเตรียมดินเฉลี่ย 614.60 บาท/ไร่ ค่าเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 372.40 บาท/ไร่ ค่าจ้างหว่านเฉลี่ย 205.00 บาท/ไร่ ค่าจ้างหยอดเฉลี่ย 211.25 บาท/ไร่ ค่าจ้างดำเฉลี่ย 213.33 บาท/ไร่ ค่าปุ๋ยเฉลี่ย 519.67 บาท/ไร่ ค่าจ้างหว่านปุ๋ย, ฮอร์โมนเฉลี่ย 212.07 บาท/ไร่ ค่าสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง เฉลี่ย 115.07 บาท/ไร่ ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืชเฉลี่ย 98.17 บาท/ไร่ ค่าเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 605.60 บาท/ไร่ ค่าสีนวดเฉลี่ย 128.73 บาท/ไร่ ต้นทุนรวมเฉลี่ย 3,291.70 บาท/ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่เครื่องมือ/เครื่องจักรกลทางการเกษตร คือ เครื่องสูบน้ำ เกษตรกรมีรายได้รวมจากภาคการเกษตรเฉลี่ย 85,000.00 บาท โดยมีรายได้ด้านพืชเฉลี่ย 80,493.33 บาท มีรายได้ด้านสัตว์เฉลี่ย 31,250.00 บาท

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

มีรายได้ด้านประมงเฉลี่ย 9,000.00 บาท เกษตรกรมีรายได้จากนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 17,244.44 บาท โดยมีรายได้จากการรับจ้างเฉลี่ย 28,642.86 บาท จากการให้บริการ 17,244.44 บาท เกษตรกรมีหนี้สินของครัวเรือนเฉลี่ย 102,755.68 บาท โดยมีหนี้สินจากภาคการเกษตรเฉลี่ย 79,600.00 บาท มีหนี้สินจากนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 65,261.36 บาท

2. สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร

2.1 การจัดการพื้นที่ปลูก/แหล่งผลิต พบว่า สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม มีสภาพดินที่ปลูกเป็นดินร่วนปนทราย สถานที่ตั้งของแปลงนาส่วนใหญ่ไม่ติดกับโรงเก็บสารเคมี เกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนใช้ในแปลงนา เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเตรียมพื้นที่ปลูกข้าว โดยไถกลบตอซังฟางข้าว ดำเนินการในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม

2.2 การจัดการเพาะปลูกข้าวหรือวิธีการผลิตข้าว พบว่า เกษตรกรปลูกข้าวหอมมะลิ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 โดยใช้ในอัตราเฉลี่ย 19.26 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนใหญ่ได้เมล็ดพันธุ์ฟรีจากหน่วยงานราชการ โดยเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้มาตรฐาน เมล็ดพันธุ์ปลอดโรค แมลง มีการเตรียมดินโดยไถกลบตอซังฟางข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่มีเครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมดิน คือ รถแทรกเตอร์ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการปลูกแบบหว่านข้าวแห้ง มีการปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยคอกในอัตราเฉลี่ย 274.38 กิโลกรัม/ไร่ ใช้ปุ๋ยหมักอัตราเฉลี่ย 130.49 กิโลกรัม/ไร่ ใช้ปุ๋ยเคมี อัตราเฉลี่ย 34.06 กิโลกรัม/ไร่ ใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ อัตราเฉลี่ย 33.91 กิโลกรัม/ไร่ ใช้ฮอร์โมน อัตราเฉลี่ย 15.14 กิโลกรัม/ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการจัดการน้ำโดยใช้แหล่งน้ำที่สะอาดไม่ปนเปื้อนสารเคมี มีวิธีการจัดการวัชพืชในแปลงนา โดยการไถพรวนไถกลบในช่วงเตรียมดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีวิธีการจัดการโรคพืชในแปลงนา เกษตรกรส่วนใหญ่มีวิธีการจัดการแมลงศัตรูข้าวในแปลงนา โดยใช้พืชน้ำหมักชีวภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่มีวิธีการจัดการศัตรูข้าว เช่น นก หนู หอยเชอรี่ ในแปลงนา โดยใช้หุ่นไล่คน

2.3 การจัดการผลผลิตข้าว พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวโดยรถเก็บเกี่ยว และมีการจำหน่ายโดยการขายข้าวสด และมีวิธีการเก็บข้าวในกระสอบใส่ไว้ในยุ้งฉาง

3. ความรู้และการปฏิบัติการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร สรุปได้ดังนี้

3.1 ความรู้ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

จากผลการศึกษาความรู้ด้านการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการขอรับรองตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 98.0 มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่และน้ำที่ใช้ในการปลูกข้าวตามมาตรฐาน GAP ต้องไม่อยู่ในแหล่งอุตสาหกรรม หรือพื้นที่ที่มีความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุอันตรายและจุลินทรีย์และหากอยู่ในสภาพเสี่ยง ต้องมีการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพ ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ปลูก พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.7 มีความรู้เกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ข้าว ในการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP เกษตรกรสามารถใช้สารเคมีควบคุมเมล็ดพันธุ์ได้ เพื่อเป็นการป้องกันโรค แมลง ความรู้เกี่ยวกับแหล่งปลูก พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.3 มีความรู้เกี่ยวกับข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ดีในดินเหนียวถึงดินร่วนเหนียว เป็นที่ราบลุ่ม และสามารถอุ้มน้ำได้ดี ความรู้เกี่ยวกับการปลูก และการดูแลรักษาและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 98.7 มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าว GAP วิธีการปลูกที่เหมาะสมที่สุด คือ การดำ เพราะจะทำให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก และความรู้เกี่ยวกับการบันทึกข้อมูล พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.7 มีความรู้เกี่ยวกับต้องมี การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การกำจัดข้าวปน การเก็บเกี่ยว และการลดความชื้นของข้าวเปลือก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

3.2 การปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

จากผลการศึกษาการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ด้านแหล่งน้ำ พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุด ในประเด็นใช้แหล่งน้ำที่ไม่มีการปนเปื้อน ด้านพื้นที่ปลูก พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นเลือกพื้นที่ที่ไม่มีวัตถุอันตรายที่จะทำให้เกิดการตกค้าง หรือปนเปื้อนในข้าว ด้านการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็น ใช้ตามคำแนะนำของกรมการข้าว หรือกรมวิชาการเกษตร และคำแนะนำในฉลากที่ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง ด้านการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นสำรวจการเข้าทำลายของศัตรูพืชที่ ป้องกันกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นเก็บเกี่ยวในระยะเวลาที่เหมาะสม ด้านการขนย้าย การเก็บรักษา และการรวบรวมผลผลิต พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นสถานที่เก็บรวบรวม และสถานที่เก็บรักษาต้องถูกสุขลักษณะ สะอาด และมีการถ่ายเทอากาศดี และด้านการบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล พบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็น มีการบันทึกข้อมูลตามข้อกำหนด

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด คือ ด้านตลาดการส่งออก เกษตรกรให้ความสำคัญของปัญหามากที่สุดในประเด็นด้านการช่วยเหลือในการลดต้นทุนการผลิต และเกษตรกรมีข้อเสนอแนะควรมีการส่งเสริมการแปรรูปข้าวเพื่อสร้างมูลค่าข้าวซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และควรมีการจัดหาแหล่งจำหน่ายข้าวให้แก่เกษตรกร

5. ความต้องการของเกษตรกรด้านการจัดการแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าว (GAP) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการเตรียมการปลูกข้าว ต้องการความรู้ในประเด็นการแปรรูปข้าว เกษตรกรมีความต้องการในรูปแบบและวิธีการส่งเสริมตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ดังนี้ (1) ขั้นตอนการปลูกข้าว พบว่า เกษตรกรต้องการช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทอินเทอร์เน็ต เกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ การศึกษาดูงาน (2) การบำรุงรักษา พบว่า เกษตรกรต้องการช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สื่อสิ่งพิมพ์ ประเภทคู่มือ และเกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ การบรรยาย (3) การเก็บเกี่ยวข้าว พบว่า เกษตรกรต้องการช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สื่อบุคคล จากหน่วยงานราชการ และเกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ การบรรยาย (4) การแปรรูปข้าว พบว่า เกษตรกรต้องการช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทอินเทอร์เน็ต และเกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ การศึกษาดูงาน และ (5) การจำหน่าย พบว่า เกษตรกรต้องการช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทอินเทอร์เน็ต และเกษตรกรต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้มากที่สุด คือ การศึกษาดูงาน

6. แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร

แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร ได้แก่ ส่งเสริมการผลิตข้าวโดยให้หน่วยงานราชการจัดทำคู่มือ สื่ออินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) สนับสนุนงบประมาณเพื่อลดต้นทุนการผลิต การแปรรูปและแหล่งจำหน่ายให้แก่เกษตรกร นักส่งเสริมเกษตรจัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

การผลิตข้าว มีการเพิ่มมูลค่าข้าวโดยการแปรรูปข้าวเพื่อส่งออก มีตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิที่แน่นอน มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังแนวทางการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

ของเกษตรกรอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขออภิปรายผลใน 3 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. **ความรู้และการปฏิบัติการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร** พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่และน้ำที่ใช้ในการปลูกข้าว GAP ต้องไม่อยู่ในแหล่งอุตสาหกรรม หรือพื้นที่ที่มีความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการปนเปื้อนวัตถุอันตราย และจุลินทรีย์และหากอยู่ในสภาพเสี่ยง ต้องมีการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพ มีความรู้เกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ข้าวในการผลิตข้าว GAP เกษตรกรสามารถใช้สารเคมีคลุกเมล็ดพันธุ์ได้ เพื่อเป็นการป้องกันโรค แมลง มีความรู้เกี่ยวกับข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ดีในดินเหนียวถึงดินร่วนเหนียว เป็นที่ราบลุ่ม และสามารถอุ้มน้ำได้ดี มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าว GAP วิธีการปลูกที่เหมาะสมที่สุด คือ การปักดำ เพราะจะทำให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก และความรู้เกี่ยวกับต้องมีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การกำจัดข้าวปน การเก็บเกี่ยว และการลดความชื้นของข้าวเปลือก โดยเกษตรกรปฏิบัติตามหลักเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP) ในประเด็นใช้แหล่งน้ำที่ไม่มีการปนเปื้อนเลือกพื้นที่ที่ไม่มีวัตถุอันตรายที่จะทำให้เกิดการตกค้าง หรือปนเปื้อนในข้าว ใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรตามคำแนะนำของกรมการข้าว หรือกรมวิชาการเกษตร และคำแนะนำในฉลากที่ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง สำรองการเข้าทำลายของศัตรูพืชที่ป้องกันกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชอย่างมีประสิทธิภาพ เก็บเกี่ยวในระยะเวลาที่เหมาะสม สถานที่เก็บรวบรวม และสถานที่เก็บรักษาต้องถูกสุขลักษณะ สะอาด และมีการถ่ายเทอากาศดี มีการบันทึกข้อมูลตามข้อกำหนด ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของนิรดา แปนนางรอง (2560, น. 106-107) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์มีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการรับรองข้าวหอมมะลิอินทรีย์อยู่ในระดับมาก ส่วนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ทั้งหมดมีความรู้ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารในปัจจุบันสะดวกและรวดเร็ว โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต ที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ได้สะดวกและรวดเร็ว จึงทำให้เกษตรกรมีพื้นฐานในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ได้ ถ้าเกษตรกรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานราชการจะทำให้เกษตรกรได้รับความรู้และนำไปปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้นได้ รวมทั้งการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) จะช่วยให้เกษตรกรมีผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพสามารถจำหน่ายได้ราคาเพิ่มขึ้น หรือจำหน่ายให้โรงงานแปรรูปเพื่อแปรรูปส่งออกต่างประเทศได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

2. **ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวของเกษตรกร** พบว่า เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด คือ ด้านตลาดการส่งออก เกษตรกรให้ความสำคัญของปัญหามากที่สุดในประเด็นด้านการช่วยเหลือในการลดต้นทุนการผลิต และเกษตรกรมีข้อเสนอแนะควรมีการส่งเสริมการแปรรูปข้าวเพื่อสร้างมูลค่าข้าวซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และควรมีการจัดหาแหล่งจำหน่ายข้าวให้แก่เกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรดา แปนนางรอง (2560, น. 108) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์มีปัญหาในระดับมากในประเด็นปริมาณผลผลิตในการทำอินทรีย์ลดลงและราคาข้าวอินทรีย์ยังไม่พอใจเนื่องจากราคารายต่ำ และมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการบูรณาการรูปแบบการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพและรัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมเรื่องการตลาดข้าวอินทรีย์อย่างจริงจังและมีการกำหนดราคาและสถานที่รับซื้อข้าวอินทรีย์ให้กับเกษตรกร ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้และประสบการณ์ในด้านตลาดการส่งออก และยังขาด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ความเข้าใจในกระบวนการผลิตข้าวให้มีคุณภาพเพื่อนำส่งออกต่างประเทศได้ ควรได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรได้ศึกษาดูงานและส่งเสริมมีแหล่งจำหน่ายข้าวในราคาดี เพื่อให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจในการผลิตข้าวให้มีคุณภาพ

3. ความต้องการแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าว (GAP) ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการเตรียมการปลูกข้าว ต้องการความรู้ การแปรรูปข้าวต้องการในรูปแบบและวิธีการส่งเสริมตามมาตรฐานการปฏิบัติเกษตรกรที่ดี (GAP) เกษตรกรต้องการให้หน่วยงานราชการส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต คู่มือ การบรรยาย รวมทั้งการศึกษาดูงาน ในด้านการแปรรูปและการจัดจำหน่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรดา เป้นนางรอง (2560, น. 107-108) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มได้รับการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ไปสู่การรับรองมาตรฐาน ด้านวิธีการ เนื้อหาการส่งเสริม และการสนับสนุนที่แตกต่างกัน โดยเกษตรกรที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการการผลิตข้าวอินทรีย์ไปสู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรทั้ง 2 มีความต้องการอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะด้านการสนับสนุนในเรื่องการตลาด ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการรายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น เพื่อใช้ลดภาระหนี้ให้น้อยลง จึงต้องมีการพัฒนาผลผลิตข้าวเพื่อนำไปสู่โรงงานแปรรูปเพื่อส่งออกจำหน่ายได้มูลค่าและราคาเพิ่มขึ้น การผลิตข้าวให้มีคุณภาพที่ดีจึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้ข้าวมีคุณภาพและมาตรฐานออกสู่ตลาดสากล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานราชการควรจัดทำคู่มือและสื่ออินเทอร์เน็ต ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

1.2 หน่วยงานราชการควรสนับสนุนงบประมาณศึกษาดูงานโรงงานแปรรูปและจำหน่ายข้าวหอมมะลิให้แก่เกษตรกร

1.3 หน่วยงานราชการควรมอบหมายให้นักส่งเสริมการเกษตรจัดทำโครงการฝึกอบรมและบรรยายให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับเทคโนโลยีการจัดการดินเพื่อปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ นวัตกรรมสำหรับการผลิต นวัตกรรมบริการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของข้าวพื้นเมือง

1.4 หน่วยงานราชการและนักส่งเสริมการเกษตรควรจัดโครงการศึกษาดูงานโรงงานแปรรูปข้าว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบราคาข้าวหอมมะลิแบบปกติกับการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิแบบปกติกับการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตของการผลิตข้าวหอมมะลิแบบปกติกับการผลิตข้าวหอมมะลิตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

2.4 ควรมีการศึกษาแนวทางพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ในเขตพื้นที่อำเภออื่น ๆ ของจังหวัดร้อยเอ็ด

2.5 ควรมีการศึกษาการใช้เทคโนโลยีการจัดการดินเพื่อการผลิตข้าวหอมมะลิ ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP)

2.6 ควรมีการศึกษาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ

เอกสารอ้างอิง

ทะเบียนเกษตรกร, กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). ระบบฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรกลาง. สืบค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2563, จาก <http://farmer.doae.go.th>

กรมการข้าว. (2558). การรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับการผลิตข้าวเปลือก (GAP) ประจำปีงบประมาณ 2558.

สืบค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2563, จาก <http://dric.ricethailand.go.th/images/pdf/gap/Roi-EtGAP58.pdf>

สายใจ แสงอรุณ. (2557). การจัดการกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ในฤดูนาปี 2556 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

นิรดา เป้นนางรอง. (2560). การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.